

Mixed marriage - a passing point of the community "frontier" (second half of the 19th century - beginning of the 20th)

Brie, Mircea

Veröffentlichungsversion / Published Version
Sammelwerksbeitrag / collection article

Empfohlene Zitierung / Suggested Citation:

Brie, M. (2008). Mixed marriage - a passing point of the community "frontier" (second half of the 19th century - beginning of the 20th). In S. Şipoş, M. Brie, F. Sfrengeu, & I. Gumenăi (Eds.), *Frontierele spaţiului românesc în context European* (pp. 192-219). Oradea <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-329836>

Nutzungsbedingungen:

Dieser Text wird unter einer CC BY Lizenz (Namensnennung) zur Verfügung gestellt. Nähere Auskünfte zu den CC-Lizenzen finden Sie hier:
<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.de>

Terms of use:

This document is made available under a CC BY Licence (Attribution). For more information see:
<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

Căsătoria mixtă – punct de trecere a „frontierei” comunitare (a doua jumătate a secolului XIX - debutul secolului XX)

Mircea BRIE

Mixed Marriage – a Passing Point of the Community “frontier” (second half of the 19th century - beginning of the 20th)

Abstract: *Mixed marriage is one of the factors providing the link between interethnic and interreligious communities. Ethnic and confessional diversity of the population imposes a communication, an interference of different ethno-confessional communities. As these communities were living together, it was natural that this “cooperation” should be visible in the case of marriage. Given the context, mixed marriages acquired an innate multiculturalism due to the need for living together. The “social barriers” completed the ethnic and confessional differences. The State becoming more and more powerful in time imposed itself and promoted a new perception of mixed marriage through a lay legislation. On the other hand, in the mixed Greek-Catholic and Roman-Catholic communities, inter-confessional marriages were more easily accepted officially as both confessions were under the same hierarchic authority, the Pope. It is important to get a glimpse of the ethnic structures and their dynamics, as well as of the confessional realities to have a clear image in the analysis of interethnic or inter-confessional marriages. Marriage may be one of the social mechanisms to change the demographic volume of certain communities not only quantitatively, but also qualitatively, and to alter traditional spiritual values.*

Cuvinte cheie: *căsătorie mixtă, confesiune, etnie, comunitate, determinisme, constrângeri*

Cercetarea de față se dorește a fi o reflecție asupra fenomenului căsătoriilor mixte dintr-un spațiu ce se suprapune în genere peste cel al Crișanei. Căsătoria mixtă este unul din factorii ce asigură liantul dintre comunitățile inter-etnice și inter-religioase. Fără îndoială, prin intermediul mariajului mixt se stimulează și totodată se consolidează dialogul inter-comunitar, asigurându-se promovarea interculturalității în general. Spațiul la care ne referim are particularitățile sale confesionale, etnice și socio-economice. Considerăm oportun, sub acest raport, o abordare a temei, inclusiv prin intermediul dimensiunii sale istorico-geografice, pentru a evidenția trăsăturile specifice, cadrul general în care este încadrat fenomenul cercetat. Caracteristicile etno-confesionale sunt strâns legate de evoluția istorică. Poziția geografică, multitudinea influențelor culturale, deciziile de natură politică, contextul internațional și multe altele, au conferit acestui spațiu o anumită arhitectură etno-confesională. Această structură a etnicului și confesionalului este influențată de factori, care pot fi externi sau interni. Spațiul de la vest de Carpați a fost pe parcursul anilor obiectul disputelor teritoriale. Această regiune a aparținut direct sau indirect, în secolul al XIX-lea, de Ungaria sau Austria.

În cercetarea noastră, ținem cont de faptul că abordăm spațiul unor entități ecleziastice, asta deoarece majoritatea surselor noastre pentru secolul al XIX-lea sunt

înscrieri bisericești. Acest lucru impune de la sine un accent asupra confesiunii și importanței acesteia. Alături de confesiune, problemă pe care dorim să o evidențiem, importantă este și etnia. Documentele pe care le avem la dispoziție nu ne permit însă să stabilim cu exactitate etnicitatea celor care locuiesc în acest spațiu. Chiar dacă am dori să evidențiem doar etnia, nu o să putem face acest lucru, asta deoarece la nivelul secolului al XIX-lea nici recensămintele oficiale nu folosesc ca variabilă naționalitatea, ci doar limba maternă.

1. Confesiunea și determinismul acesteia în strategia maritală*

Principalul rol al bisericii, de a transmite valorile creștinești, a fost completat cu obligația de a veghea și asupra modului cum acestea sunt urmate de credincioși, prin verificarea comportamentului social și moral. Atât căsătoria, cât și alte evenimente majore din viața familiei au fost controlate de biserică. Așa s-a trecut la introducerea registrelor parohiale anuale. Statul înțelege și el utilitatea acestor înregistrări bisericești, acestea reprezentau o sursă principală de evidență a mișcării populației, necesară de altfel pentru prognozele economice, politice și militare. Căsătoria era considerată un act fundamental, sacru, divin, nerepetabil, o taină, asemeni nașterii și morții. Căsătoriei i s-a atribuit o asemenea valoare tocmai pentru a apăra viața familială de capriciile umane, de influențele religioase păgâne, pentru ca familia să-și poată îndeplini rolurile sale economice, sociale, culturale. Legislația bisericească a acordat o atenție deosebită stabilirii condițiilor de încheiere și desfacere a căsătoriei, mai mult decât vieții de familie în sine. Atunci când s-a abordat problema condițiilor în care era posibilă încheierea unei căsnicii un rol important l-a avut confesiunea. Acest factor le-a condiționat pe toate celelalte, cel puțin până la o anumită dată.

1.1. În comunitățile greco-catolice acest fenomen trebuie privit într-un fel nuanțat. La baza afinității dintre tinerii greco-catolici și cei ortodocși nu stă doar confesiunea. Pe lângă aceasta, un rol important îl deține etnia (majoritatea greco-catolicilor din regiune erau de aceeași etnie cu ortodocșii), avem deci o relație strânsă la nivel etno-confesional. Abordând problema confesională ne întrebăm firește de ce există această afinitate între tinerii greco-catolici și cei ortodocși? O parte din răspuns l-am dat câteva rânduri mai sus (sunt de regulă de aceeași etnie) dar răspunsul acesta nu este unul complet. Se pretează a completa spunând că la această dată credincioșii greco-catolici și cei greco-orientali, uniții și neuniții, aveau o relație foarte strânsă, erau foarte apropiați (inclusiv din punct de vedere ecleziastic). Ritul greco-catolic nu diferea de cel ortodox, în mintea oamenilor obișnuiți diferența practic nu era percepută. Toți erau la fel (cel puțin așa vedeau o parte dintre greco-catolici și ortodocși).

La nivelul Episcopiei Greco-Catolice de Oradea cele mai multe căsătorii încheiate au fost totuși cele realizate în interiorul comunității confesionale. Studiile de caz efectuate în câteva parohii (acestea au fost alese așa încât să se asigure o reprezentativitate la nivelul întregii episcopii – s-a ținut cont de așezare, dimensiune,

* Metodologic am folosit mai multe abrevieri ce fac trimiteri la religiile/confesiunile din regiune: O-ortodoxă, RC-romano-catolică, CH-confesiune helvetică, calvină sau reformată, EV-evangelică, luterană și Iz-izraelită. De asemenea, au fost folosite formulări de genul O-GC (căsătorie între un greco-catolic și un ortodox) sau O/GC (căsătorie între un bărbat ortodox și o femeie greco-catolică), și altele după același model.

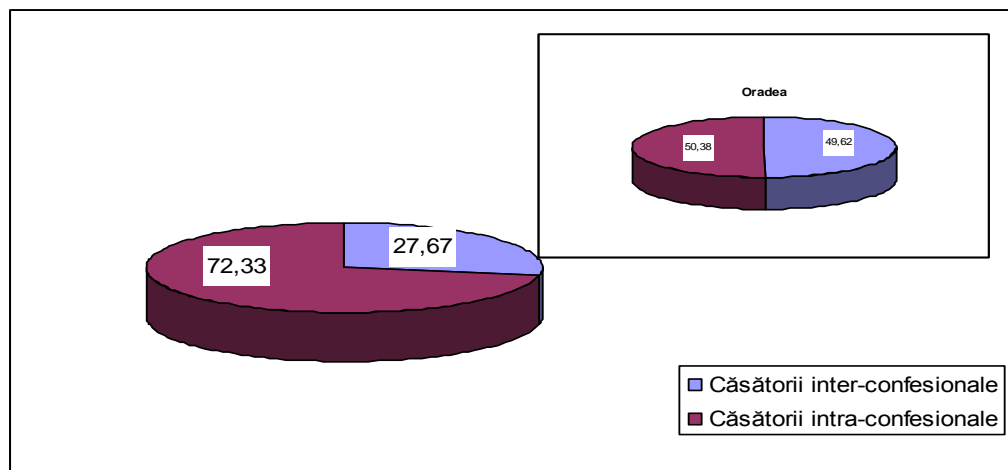
structura etno-confesională a populației, etc.) evidențiază faptul că doar 27,67% dintre căsătorii au fost căsătorii mixte. Dacă excludem din acest raport parohia Oradea, unde gradul de alteritate confesională prin căsătorie a fost destul de mare (49,62%), atunci ponderea căsătoriilor mixte abia se ridică la 16,78% din totalul căsătoriilor încheiate.

Parohia	Număr căsătorii înregistrate	Căsătorii mixte	
		Număr	% din total căsătorii
Păulești	111	39	35,14
Borod	255	45	17,65
Ciutelec	146	17	11,64
Curtuișeni	129	22	17,05
Dobricionești	143	53	37,06
Drăgești	137	42	30,66
Galoșpetreu	53	7	13,21
Ghenci	92	16	17,39
Ioaniș	101	20	19,80
Sfârnaș	96	17	17,71
Șuncuiș de Beiuș	185	17	9,19
Tarcea	118	7	5,93
Vadu Crișului	311	13	4,18
Oradea	931	462	49,62
Total	2.808	777	27,67

Surse: A.N-D.J. BH, *Colecția Registrelor de Stare Civilă* (Matricola cununaților)

Ponderea mare a căsătoriilor mixte din localitatea Oradea nu o putem pune doar pe seama faptului că în oraș comunitatea greco-catolică era una minoritară, deci obligată să aleagă parteneri de altă confesiune, ci ilustrează mai degrabă faptul că la Oradea, la fel ca și în alte mari orașe, etnia și confesiunea nu mai reprezentau o barieră în calea întemeierii unei familii, cel puțin nu în aceeași măsură ca și în cazul lumii rurale. La oraș statutul social devenea tot mai important. De altfel, o analiză a căsătoriilor din perspectiva socio-profesională a confirmat afinitățile dintre partenerii ce aveau același statut social, și asta dincolo de etnia și confesiunea acestora.

Ponderea căsătoriilor intra și inter-confesionale în parohiile greco-catolice

În celelalte localități (rurale de această dată) ponderea căsătoriilor mixte este mai redusă. Se disting totuși câteva localități ce se remarcă printr-o pondere ridicată în raport cu celelalte: la Dobricionești 37,06% din căsătorii sunt mixte¹, la Păulești 35,14%², iar la Drăgești 30,66%³. Alteritatea confesională ridicată din aceste parohii poate fi explicată prin așezarea acestor localități în arii unde populația greco-catolică (chiar dacă era semnificativă în parohie) era minoritară la nivelul regiunii. Pe de altă parte, analizând structura acestor căsătorii mixte constatăm faptul că cele mai multe dintre căsătoriile din aceste parohii sunt încheiate cu parteneri de confesiune ortodoxă (100% în Păulești, 85,7% în Drăgești și 98,1% în Dobricionești). Cum explicăm această apetență mare a tinerilor greco-catolici (în special a fetelor) spre o căsătorie cu un partener ortodox? Amintim în acest context faptul că preoții din aceste localități au raportat foarte puține dintre aceste căsătorii mixte episcopiei (posibil că ele nu erau privite „amestecate” de către preot sau comunitate!). Orientarea tinerilor greco-catolici spre o căsătorie în interiorul etniei cu un partener ortodox, așa cum am precizat, era văzută de către comunitate drept una normală. Între cele două confesiuni existând, la nivelul mentalului tradițional românesc, un foarte ridicat grad de similitudini, fapt ce le conferea o anumită conștiință a unității.

O alteritate confesională redusă (sub 10%) întâlnim în parohiile Vadu Crișului (4,18%), Tarcea (5,93%) și Șuncuiș de Beiuș (9,19%). La Vadu Crișului, ponderea mare a căsătoriilor realizate în interiorul localității (209 din totalul de 311 căsătorii realizate în perioada 1860-1880), coroborată cu numărul mare al persoanelor ce împărtășeau alte credințe, ne-ar tenta să credem că ne aflăm în fața unei comunități în care gradul alterității confesionale era foarte ridicat. Realitatea (așa cum rezultă ea din registrele parohiale cercetate!) era însă alta: doar 4,18% dintre căsătorii sunt mariaje mixte (13 cazuri). Care să fie explicația acestei ponderi reduse? Cum era posibil ca în toată această perioadă să nu se fi încheiat nici o căsătorie mixtă GC-O (reamintim faptul că în localitate exista o importantă comunitate O ce număra, la 1900, 716 membri)? Dacă în cazurile celorlalte două parohii, asupra cărora s-au efectuat studii de caz, au existat un număr relativ mare de asemenea căsătorii, în Vadu Crișului ele dispar în totalitate. Acest fenomen este lipsit de logică, cel puțin într-o mare parte. Din acest punct de vedere, explicația lipsei acestor mariaje este aceea a percepției unitare dintre GC și O. Pe de altă parte, dimensiunea mare a comunității greco-catolice din localitate sau din satele vecine asigura piața maritală fără a pune în discuție atingerea pragului consangvinității. Cu toate acestea, cele 13 căsătorii mixte încheiate cu parteneri CH (84,6%) și RC contrazic într-o anumită măsură ipoteza lansată. De ce tinerii GC refuză mariaje cu parteneri O, dar preferă mariaje cu CH sau RC? Să fie oare alteritatea etnică atât de evidentă în cazul acestei localități? În fața unei asemenea situații putem aduce două explicații: 1. luând în discuție faptul că toți partenerii CH sunt din Vadu Crișului⁴, am putea spune că determinismul etnic este foarte redus la cele două comunități

¹ Arhivele Naționale, Direcția Județeană Bihor (în continuare A.N-D.J. BH), *Colecția Registrelor de Stare Civilă*, dos. 399, f. 7-20

² *Ibidem*, dos. 887, f. 62-73; 888, f. 24-27

³ *Ibidem*, dos. 401, f. 8-18

⁴ În această categorie intră, pe lângă cele 10 căsătorii dintre parteneri din localitate, și căsătoria din 1880 dintre un bărbat CH din Vadu Crișului și o femeie GC din Birtin. *Ibidem*, dos. 1382, f. 49-50

(română și maghiară) care se cunoșteau foarte bine, iar în acest caz alți factori conduceau spre asemenea mariaje; 2. dacă totuși constrângerile etnice erau puternice, o parte a acestor mariaje le putem pune pe seama maghiarilor de confesiune GC. În Tarcea, doar 7 căsătorii sunt mixte inter-confesional (5,9%). Toate aceste căsătorii mixte sunt încheiate cu parteneri din afara grupului etnic românesc (acest fapt era însă unul normal dacă ținem cont de faptul că în localitate, dar și în satele vecine, nu exista o comunitate ortodoxă). Dintre cele 7 căsătorii mixte, 3 au fost încheiate în filia Cheșereu (toate cu parteneri CH), unde comunitatea GC era alcătuită din 56 de persoane, iar comunitatea CH număra 1.358 persoane⁵. La Șuncuiș de Beiuș ponderea scăzută a căsătoriilor mixte demonstrează puternicul determinism confesional la populația GC din localitate. Atunci când alteritatea confesională este suprapusă și de către una etnică, constrângerile comunitare, pe de o parte, și înclinațiile personale pe de altă parte, fac ca determinismele etno-confesionale asociate să fie foarte evidente.

La nivelul întregii episcopii, potrivit studiului combinat asupra rapoartelor parohiale și asupra registrelor de stare civilă (efectuat în cazul parohiilor alese în eșantionul propus), în perioada 1860-1910 au fost încheiate 5.392 de căsătorii mixte.

Protopopiatul	Total căsătorii mixte	GC/O	GC/RC	GC/CH	GC/EV	% bărbați	O/GC	RC/GC	CH/GC	EV/GC	% femei
Ardud	21		15			71,43	1	2	2	1	28,57
Barcău	277	42	50	13	2	38,63	115	43	11	1	61,37
Beiuș	151	29	12	18	3	41,06	62	17	5	5	58,94
Carei	451	18	131	64	9	49,22	9	122	80	18	50,78
Crișul Repede	206	57	12	10		38,35	97	12	16	2	61,65
Eriu	246	15	85	42	3	58,94	16	46	39		41,06
Holod	196	83	22	3	1	55,61	68	16	3		44,39
Leta Mare	247	6	89	40	4	56,28	11	31	61	5	43,72
Lunca	237	28	48	37	6	50,21	65	21	28	4	49,79
Mako	1.413	287	262	83	13	45,65	409	190	157	12	54,35
Mădăras	57	1	18	15	2	63,16	1	8	11	1	36,84
Oradea ⁶	630	147	55	47	8	40,79	300	44	24	5	59,21
Satu Mare	510	14	125	103	16	50,59	17	113	106	16	49,41
Sebiș	150	57	20	12	1	60,0	53	6	1		40,0
Someșeni	48	2	21	6		60,42	1	15	3		39,58
Supuru de Jos	63	5	12	20	4	65,08		16	4	2	34,92
Șimand	151	81	5			56,95	59	3	3		43,05
Șiria	171	70	14	2		50,29	77	6	2		49,71
Vășad	167	7	25	24	2	34,73	6	62	38	3	65,27
Total	5.392	949	1.021	539	74	47,90	1.367	773	594	75	52,10

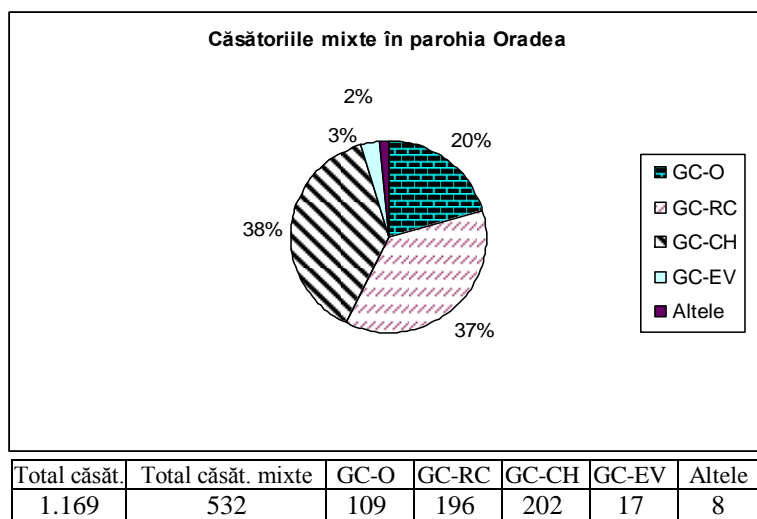
⁵ *Schematismus Historicus Venerabilis Cleri diocesis Magno-Varadiensis graeci ritus catholicorum pro anno jubiliari 1900*, Magno-Varadini, Typis, Samuelis Berger jun, Oradea, 1900 (în continuare *Schematismus...*), p. 225

⁶ Informațiile referitoare la acest protopopiat nu includ rezultatele cercetării făcute asupra registrelor parohiale din parohia Oradea. Considerăm că o prezentare separată poate să evidențieze comportamentul marital al populației urbane, dar și percepția preoților din localitate. Pentru o mai clară imagine rugăm a se vedea prezentarea analizei strategiilor maritale (din capitolul precedent) făcută pentru acest protopopiat.

Surse: A.N-D.J. BH, *Colecția Registrelor de Stare Civilă* (Matricula cununaților); Idem, *Fondul Episcopiei Greco-Catolice Oradea* (Raportele parohiale de stare civilă).

Constatăm o sensibilă diferențiere zonală în ceea ce privește comportamentul marital al populației greco-catolice. Putem identifica, sub acest raport, trei tipuri de protopopiate: primul cu un mare număr de căsătorii mixte (peste 400 de cazuri) în protopopiatele Carei, Mako, Oradea și Satu Mare; al doilea cu un număr mediu de căsătorii (între 100 și 400 cazuri) în protopopiatele Barcău, Beiuș, Crișul Repede, Eriu, Holod, Lunca, Leta Mare, Sebiș, Șimand, Șiria și Vășad; și în fine, al treilea grup format din protopopiate în care au fost consemnate mai puțin de 100 de căsătorii mixte: Ardud, Mădăras, Someșeni și Supuru de Jos. O pondere mare a căsătoriilor mixte întâlnim așadar în protopopiatele în care existau centre urbane sau în regiuni cu populație greco-catolică redusă și dispersată (cazul protopopiatului Mako).

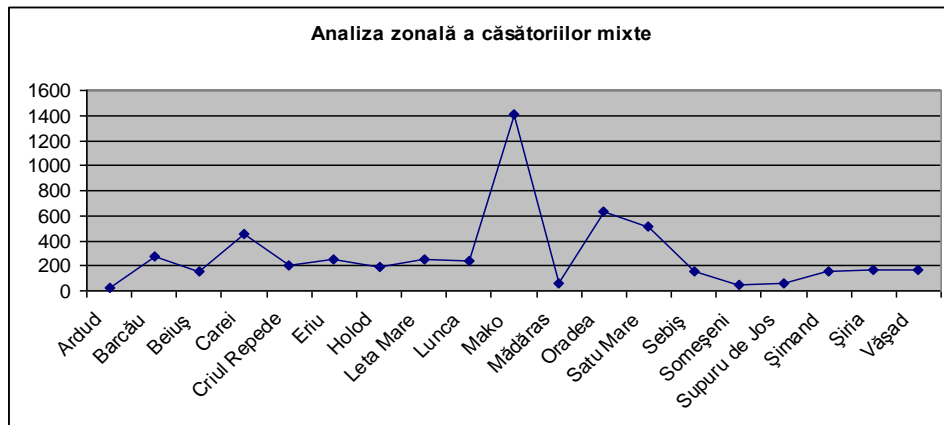
Parohiile din Oradea sunt în măsură a ne oferi imaginea unei mari alterități confesionale prin căsătorie. Acest fenomen este credem noi generat de influența modernității, mult mai vizibilă la oraș, unde pe fondul diluării percepțelor tradiționale se constată o evoluție mult mai pragmatică în raporturile maritale. Tabloul de mai jos⁷, este în măsură să accentueze supozițiile enunțate cu această ocazie.

La polul opus se aflau protopopiatele Ardud, Mădăras, Someșeni și Supuru de Jos, toate alcătuite din localități ce aveau o populație majoritar greco-catolică și în care comunitatea ortodoxă era practic inexistentă. În aceste localități considerăm că gradul alterității confesionale prin căsătorie era determinat mai degrabă de presiunea

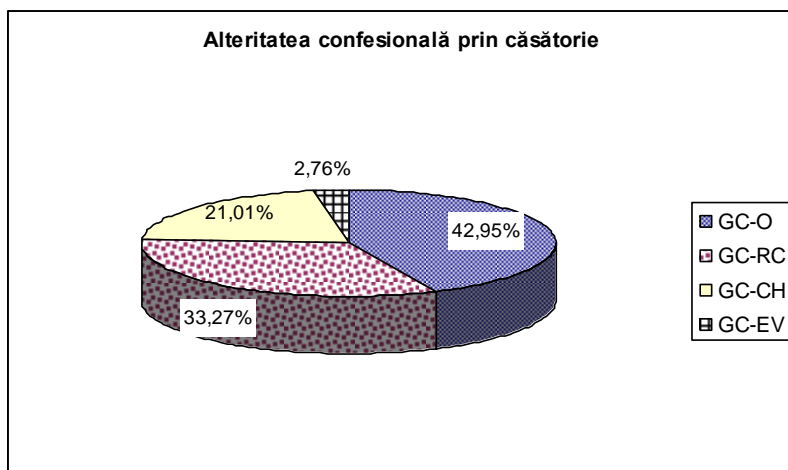
⁷ Cf. Adelina Stoenescu, *Cununiiile mixte în comunitățile catolice (latine și orientale) din Oradea între 1851-1918*, în Corneliu Pădurean, Ioan Bolovan (coord.), *Căsătoriile mixte în Transilvania. Secolul al XIX-lea și începutul secolului XX*, Editura Universității „Aurel Vlaicu”, Arad, 2005, p. 162; A.N-D.J. BH, *Colecția Registrelor de Stare Civilă*, dos. 825, f. 21-39 și dos. 827, f. 1-19 (parohia Olosig); dos. 726, 6-23 (parohia Oradea Ruteană); dos. 686, f. 1-50 și dos. 687, f. 1-5 (parohia Oradea Catedrală)

exercitată de celelalte comunități confesionale, obligate de atingerea pragului consangvinității să încheie căsătorii cu parteneri greco-catolici.

Potrivit analizei efectuate asupra celor 5.392 de căsătorii mixte s-a constatat o alteritate pe patru direcții principale în care s-a manifestat alteritatea confesională. Acest proces trebuie fără îndoială privit cu mare circumspecție. Procesul despre care vorbim nu a fost unul cu sens unic. Alteritatea s-a manifestat în ambele direcții (atât dinspre, cât și spre comunitatea confesională greco-catolică).

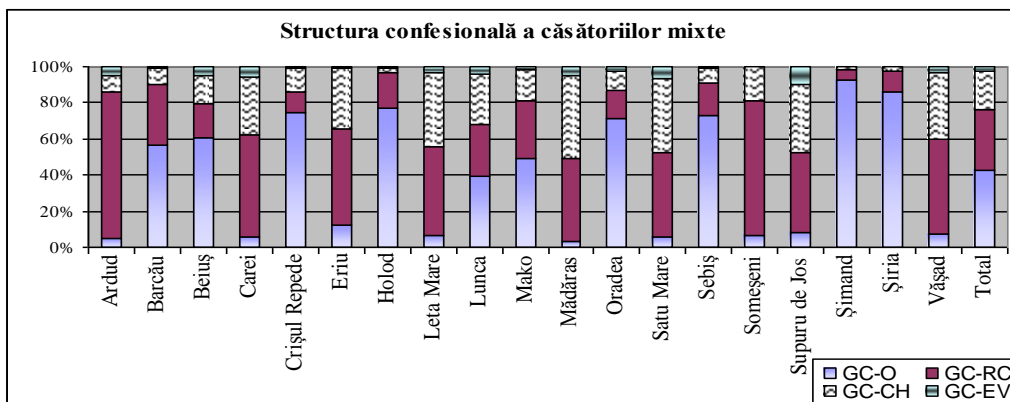
a. Alteritatea pe direcția ortodoxă, coroborată cu afinitatea etnică a celor două confesiuni (ambele erau alcătuite în principal din români), a fost cea mai evidentă. Nu mai puțin de 42,95% dintre căsătoriile mixte s-au încheiat cu parteneri ortodocși. Ponderea acestora a putut fi și mai mare în condițiile în care s-a dovedit în studiul nostru că unii preoți nu raportau aceste căsătorii ca fiind „amestecate”.

O pondere mare a căsătoriilor mixte GC-O întâlnim (a se vedea graficul de mai jos) în protopopiatele cu o însemnată populație de ortodocși (Barcău, Beiuș, Crișul Repede, Holod, Sebiș, Șimand sau Șiria) dar și în protopopiate în care cele două comunități confesionale ale românilor erau minoritare (Lunca, Mako sau Oradea). În

celelalte protopopiate s-au consemnat ponderi foarte reduse ale căsătoriilor mixte ce implicau parteneri ortodocși. Explicația acestui fapt o găsim în ponderea redusă (aproape inexistentă) a comunității ortodoxe din aceste protopopiate și nu într-o afinitate mai redusă spre asemenea mariaje⁸.

b. Alteritatea pe direcția romano-catolică. După căsătoriile cu parteneri ortodocși, tinerii greco-catolici preferau căsătoriile cu parteneri de confesiune romano-catolică (33,27% din totalul căsătoriilor mixte). Înclinația spre mariaje cu tineri romano-catolici poate fi demonstrată în principal acolo unde existau și alte comunități numeric mai semnificative decât cea romano-catolică. Această afinitate s-ar datora credem noi apropierei spirituale dintre cele două confesiuni. Apoi, protopopul ce emitea dispensele necesare căsătoriilor mixte, avea sau nu avea anumite preferințe. El putea să aprobe, să amâne sau chiar să se opună realizării unei căsătorii. Doi tineri, unul greco-catolic și unul romano-catolic, ce doreau să se căsătorească, obțin mult mai repede aceste dispense pe de o parte, pe de altă parte mulți credincioșii greco-catolici de rând percepeau apropierea de romano-catolici prin faptul că se aflau sub aceeași frățietate a credinței romane. O pondere ridicată a căsătoriilor mixte GC-RC s-a înregistrat în protopopiatele Ardud, Carei, Eriu, Leta Mare, Mădăras, Satu Mare, Someșeni, Supuru de Jos, Vășad (protopopiate cu însemnată populație RC).

c. Alteritatea pe direcția reformată (calvină). Varianta căsătoriilor cu parteneri de confesiune reformată a fost preferată în cazul a 21,01% dintre căsătoriile mixte. Această pondere destul de ridicată trebuie privită totuși sub rezerva faptului că în regiune ponderea populației calvine era mult mai mare. În conformitate cu recensământul din anul 1880, în Bihor locuiau 86.231 enoriași ai Bisericii Calvine. Ei reprezentând 27,4% din populația totală a spațiului actualului județ Bihor⁹. La 1900, potrivit informațiilor oferite de către episcopie, în localitățile eparhiei greco-catolice

⁸ Studiile făcute asupra acestor protopopiate au demonstrat chiar contrariul: proporțional cu ponderea populației ortodoxe din aceste localități numărul căsătoriilor mixte ce implicau asemenea parteneri este mai semnificativ.

⁹ Traian Rotariu (coord.), *Recensământul din 1880. Transilvania*, Studia Censuistica Transsilvanica, Editura Staff, Cluj-Napoca, 1997 (în continuare *Recensământul din 1880...*), p. 360

locuiau 365.318 calvini (29,03%)¹⁰. O pondere mai ridicată a căsătoriilor GC-CH s-a înregistrat în protopopiatele Carei, Eriu, Leta Mare, Mădăras, Satu Mare, Supuru de Jos și Vășad (regiuni cu o pondere foarte mare a populației calvine).

d. Alteritatea pe direcția evanghelică. Ponderea căsătoriilor GC-EV este mai scăzută (2,76%), ea fiind mult sub nivelul ponderii populației din spațiul episcopiei (9,8%)¹¹. Din cele 149 de căsătorii de acest tip, 27 s-au încheiat în Carei, 25 în Mako, iar 32 în Satu Mare (protopopiate cu importante comunități de germani).

Înclinația spre una din cele patru direcții amintite a fost diferită la cele două sexe. Pe ansamblu, femeile greco-catolice s-au dovedit a fi mai înclinate spre mariaje mixte (52,1%) decât bărbații (47,9%). Explicația acestui fapt rezidă în primul rând din mobilitatea mai redusă a femeii ce era obligată să recurgă la mariaje mixte atunci când piața maritală nu era suficientă în opțiuni. Această „dispoziție” a femeii spre căsătorii mixte, era totuși cotrabalansată de o emancipare mai mare a bărbatului (tinerii bărbați acceptau mult mai ușor un asemenea mariaj). Femeile greco-catolice au optat pentru căsătorii mixte într-o mai mare măsură decât bărbatul în protopopiatele Barcău, Beiuș, Crișul Repede, Mako, Oradea și Vășad.

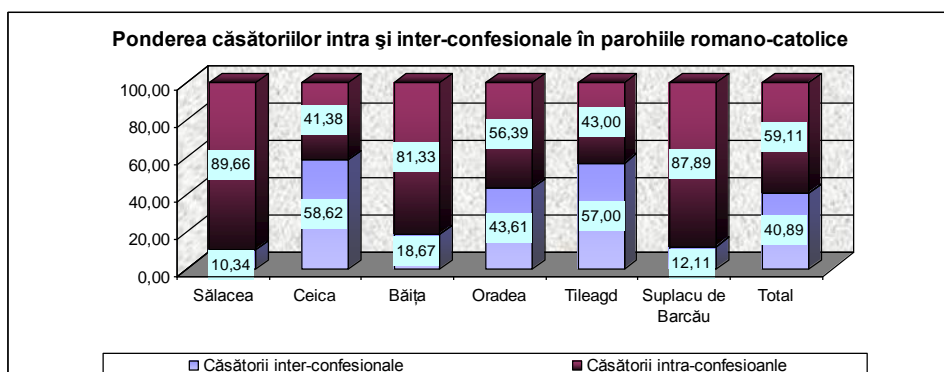
1.2. În comunitățile romano-catolice ponderea alterității confesionale este foarte ridicată (40,89%). Această pondere variază foarte mult de la 58,62% la 10,34%. O pondere mare este întâlnită în localitățile unde comunitățile romano-catolice sunt reduse și izolate (Ceica – 58,62%, Tileagd – 57%) sau în Oradea, unde specificul societății urbane a influențat într-o manieră semnificativă comportamentul tinerilor în momentul căsătoriei.

Parohia	Număr căsătorii înregistrate	Căsătorii mixte	
		Număr	% din total căsătorii
Sălacea	319	33	10,34
Ceica	58	34	58,62
Băița	75	14	18,67
Oradea	5.593	2.439	43,61
Tileagd	100	57	57,0
Suplacu de Barcău	223	27	12,11
Total	6.368	2.604	40,89

Surse: A.N-D.J. BH, *Colecția Registrelor de Stare Civilă* (Matricola cununaților)

¹⁰ *Schematismus* ..., p. 266. În același an, comunitatea romano-catolică reprezenta 25,05% din populația acestor localități (tinerii GC i-au preferat însă pe aceștia în procent de 33,27%), iar ortodocșii reprezentau doar 15,1% (căsătoriile GC-O au reprezentat 42,95%). Aceste raporturi dovedesc o înclinație mai mică spre mariaje cu parteneri de etnie maghiară și confesiune protestantă (CH).

¹¹ *Ibidem*

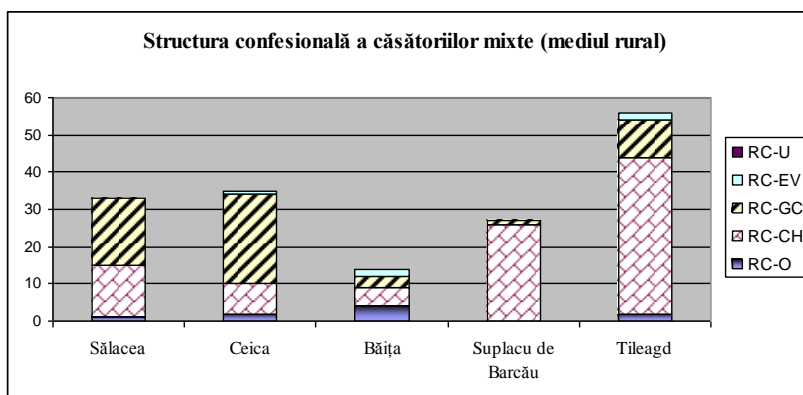
O pondere redusă a căsătoriilor mixte a fost înregistrată în parohiile Sălacea (10,34%), localitate cu o importantă comunitate romano-catolică, și Suplacu de Barcău, localitate în apropierea căreia se află importante comunități romano-catolice slovace (Ip, Borumlaca, Vărzari)¹².

Alteritatea confesională prin căsătorie în parohiile romano-catolice

Parohia	Nr. căs. înreg.	Nr. căs. mixte	RC/O	RC/CH	RC/GC	RC/EV	RC/U	% bărbați	O/RC	CH/RC	GC/RC	EV/RC	U/RC	% femei
Sălacea	319	33		2	2			12,12	1	12	16			87,88
Ceica	58	35		4	5			25,71	2	4	19	1		74,29
Băița	75	14	2	3	2			50,0	2	2	1	2		50,0
Oradea	5.593	2.439	80	223	755	57	1	45,76	134	303	771	107	8	54,24
Tileagd	100	56	1	25	2			50,0	1	17	8	2		50,0
Suplacu de Barcău	223	27		12				44,44		14	1			55,56
Total	6.368	2.604	83	269	766	57	1	45,16	140	352	816	112	8	54,84

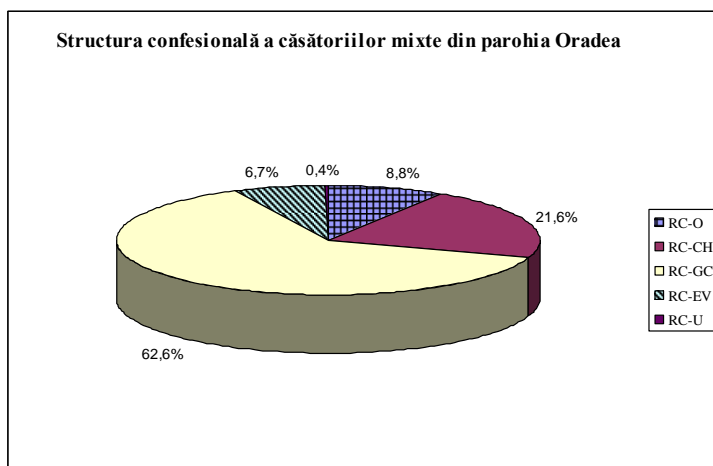
Surse: A.N-D.J. BH, *Colecția Registrelor de Stare Civilă* (Matricola cununaților)

Dimensiunea comunităților romano-catolice, structura etnică a comunități, dar și mediul, au condiționat alteritatea confesională a tinerilor în momentul căsătoriei. Comunitățile romano-catolice izolate au fost obligate să recurgă la mariaje mixte.

¹² În acest ultim caz componenta etnică a fost asociată celei confesionale.

În mediul rural, mai conservator, partenerii preferați ai tinerilor romano-catolici au fost tinerii reformați. Această afinitate confesională credem că a fost determinată și de apartenența comună la grupul etnic maghiar. Asemenea situații pot fi consemnate la Suplacu de Barcău și Tileagd, unde o parte importantă a RC erau maghiari (la fel ca și reformații). O interesantă distribuție a căsătoriilor mixte a fost consemnată la Sălacea. Această localitatea avea la 1880 o populație totală de 2.954 locuitori¹³. Dintre aceștia, 1.709 erau CH, 1.075 erau RC, 89 erau GC, 61 erau Iz, 19 erau O, iar 1 era EV¹⁴. Analizând comparativ structura etno-confesională cu cea a căsătoriilor mixte putem deduce faptul că între RC și GC există o evidentă afinitate. Credem însă că această „afinitate” mai degrabă se datorează dimensiunii reduse a comunității GC (nevoită să încheie căsătorii în afara grupului confesional). La Băița, devenit important centru economic, marea diversitate a opțiunilor maritale s-a datorat fără îndoială și compoziției populației din această localitate confruntată cu un aflux important de populație ce se stabilea aici în căutarea unui loc de muncă.

La Oradea, mediul urban a influențat de o manieră decisivă comportamentul marital al populației romano-catolice. Afinitățile etnice par a se estompa, în schimb tot mai evidentă este afinitatea spirituală cu GC (observată și în cazul greco-catolicilor¹⁵). Nu mai puțin de 62,6% dintre tinerii RC care au optat pentru căsătorii mixte și-au ales drept partener un GC. Următoarea opțiune, evidentă am spune dacă ținem cont de ponderea acestei comunități în oraș, dar și de afinitatea etnică dintre cele două grupuri, a fost cea a căsătoriilor cu parteneri reformați (21,6%). Urmau căsătoriile cu ortodocși (8,8%), cele cu evanghelici (6,7%) și cele cu unitarieni (0,4%).

Sub raportul înclinației spre căsătorii mixte a celor două sexe se constată un evident raport favorabil femeii, 54,84% dintre mariajele mixte fiind încheiate de către acestea. O asemenea distribuție a căsătoriilor mixte pe cele două sexe este dată de mobilitatea scăzută a femeii, care este „obligată” să recurgă la mariaje mixte.

¹³ *Recensământul din 1880 ...*, p. 74

¹⁴ *Ibidem*

¹⁵ Acest proces al conștientizării apropierei spirituale dintre cele două confesiuni catolice era mai vizibil la elite și în mediul urban, unde populația înțelegea mai bine realitățile religioase.

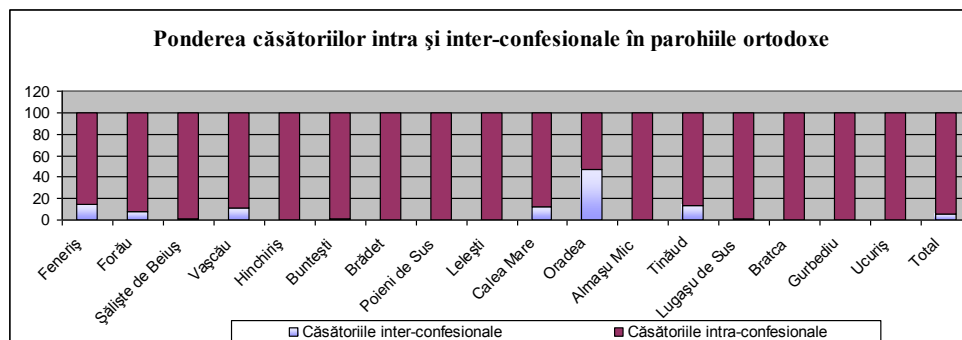
1.3. În comunitățile ortodoxe gradul de alteritate confesională prin căsătorie a fost în perioada analizată deosebit de redus. În cele 17 parohii analizate, din totalul celor 3.615 căsătorii, doar 317 au fost căsătorii mixte inter-confesional (8,77%). Din acest punct de vedere, comunitatea ortodoxă poate fi considerată drept una dintre cele mai conservatoare confesiuni creștine sub raportul deschiderii spre mariaje mixte. În ciuda acestei ponderi foarte reduse putem constata, la fel ca și în cazul celorlalte confesiuni, că acolo unde modernitatea s-a impus mai repede (la oraș în principal) alteritatea confesională prin căsătorie a fost destul de ridicată. La Oradea, în aceeași perioadă ponderea căsătoriilor mixte inter-confesionale s-a ridicat la 46,55% din totalul căsătoriilor. Această pondere ridicată s-a datorat cu precădere faptului că în localitate piața maritală intra-confesională era imposibil de asigurat. Numeroșii tineri, sosiți din întreaga regiune la Oradea, își întemeiau o familie alături de persoane ce locuiau deja în oraș (puțini dintre aceștia erau ortodocși¹⁶).

Parohia	Număr căsătorii înregistrate	Căsătorii mixte	
		Număr	% din total căsătorii
Feneriș	300	45	15,0
Forău	338	26	7,69
Șăliște de Beiuș	134	1	0,75
Vășcău	214	24	11,21
Hinchiriș	227	1	0,44
Buntești	218	2	0,92
Brădet	117		0,0
Poieni de Sus	187		0,0
Lelești	85		0,0
Calea Mare	129	16	12,40
Oradea	348	162	46,55
Almașu Mic	71	11	15,49
Tinăud	201	26	12,94
Lugașu de Sus	236	2	0,85
Bratca	144		0,0
Gurbediu	387	1	0,26
Ucureș	279		0,0
Total	3.615	317	8,77

Surse: A.N-D.J. BH, *Colecția Registrelor de Stare Civilă* (Matricola cununaților)

În mai multe parohii situate în regiuni preponderent românești ortodoxe gradul alterității confesionale este zero. Astfel, întregi regiuni din lungul Crișului Negru sau a Crișului Repede se pot distinge printr-un mare grad de conservare și preservare atât a identității confesionale, cât și a celei etnice. Puternica conservare etnică este evidențiată și de înclinația, acolo unde a fost cazul, spre mariaje cu parteneri greco-catolici (în proporție de 100% în mai multe parohii).

¹⁶ A se vedea în sensul exemplificărilor analiza strategiilor maritale pentru parohia Oradea.

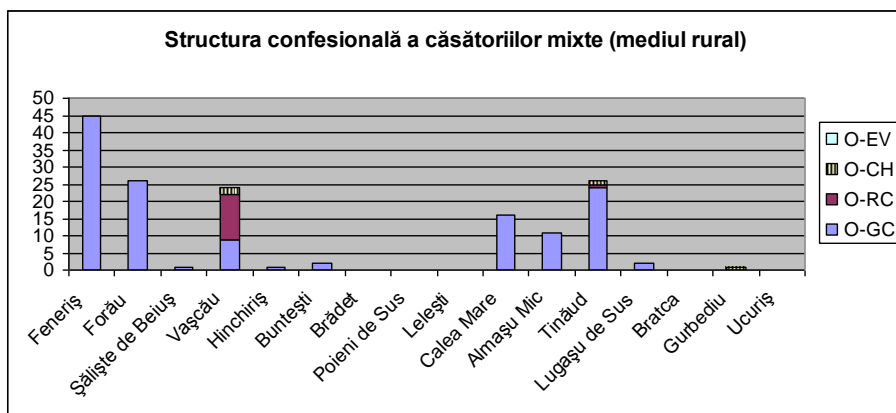
Puține căsătorii mixte s-au încheiat în afara grupului confesional. Atunci când totuși s-au încheiat asemenea căsătorii, ele tindeau să se realizeze în interiorul comunității românești. Excepție de la această regulă a făcut doar parohia Oradea și într-o măsură mult mai redusă parohia Vașcău (unde, la fel ca și în Oradea, persoanele nou stabilite încercau să se integreze, inclusiv printr-un mariaj cu o persoană din localitate¹⁷). Un fapt demn de remarcat este și înclinația mult mai evidentă spre mariaje mixte a tinerelor ortodoxe (61,2%) în comparație cu bărbații (38,8%).

Parohia	O/GC	O/RC	O/CH	O/EV	% bărbați	GC/O	RC/O	CH/O	EV/O	% femei
Feneriș	6				13,33	39				86,67
Forău					0,0	26				100,0
Șăliște de Beiuș					0,0	1				100,0
Vaşcău	3	6	1		41,67	6	7	1		58,33
Hinchiriș					0,0	1				100,0
Buntești					0,0	2				100,0
Brădet					0,0					0,0
Poieni de Sus					0,0					0,0
Lelești					0,0					0,0
Calea Mare	2				12,50	14				87,50
Oradea	37	36	30	1	64,20	28	14	16		35,80
Almașu Mic					0,0	11				0,0
Tinăud			1		3,85	24	1			96,15
Lugașu de Sus					0,0	2				100,0
Bratca					0,0					0,0
Gurbediu					0,0			1		100,0
Ucuriș					0,0					0,0
Total	48	42	32	1	38,80	154	22	18		61,20

Surse: A.N-D.J. BH, *Colecția Registrelor de Stare Civilă* (Matricola cununaților)

¹⁷ De această dată fenomenul era asigurat de persoanele ce aveau confesiuni diferite (în special romano-catolică) ce se stabileau într-o regiune preponderent ortodoxă. Fenomenul putea fi și invers: numeroși tineri din satele învecinate (alcătuite într-o proporție aproape absolută din ortodocși) intrau în contact cu partenerii lor în Vașcău sau Băița (localități în care s-au concentrat persoane de alte confesiuni, în special RC).

Analizând structura confesională a căsătoriilor mixte constatăm așa cum am mai precizat că tinerii O erau atrași într-o mică măsură de mariajele mixte. Atunci când realizau totuși căsătorii mixte ei se orientau cu predilecție spre căsătorii cu parteneri greco-catolici (români). Orientarea tinerilor O spre asemenea mariaje nu poate fi pusă doar pe seama puternicului determinism etnic (foarte puternic, de altfel!), ci credem că a fost influențat și de structura etno-confesională a așezărilor în care se aflau aceste parohii ortodoxe. În general, puține erau localitățile care aveau populație mixtă etnic și unde românii să fie ortodocși și nu greco-catolici. Apoi, ar mai fi încă un fapt asupra căruia merită insistat: legislația statului stabilea ca o căsătorie dintre un catolic și un necatolic să se realizeze în fața preotului catolic.

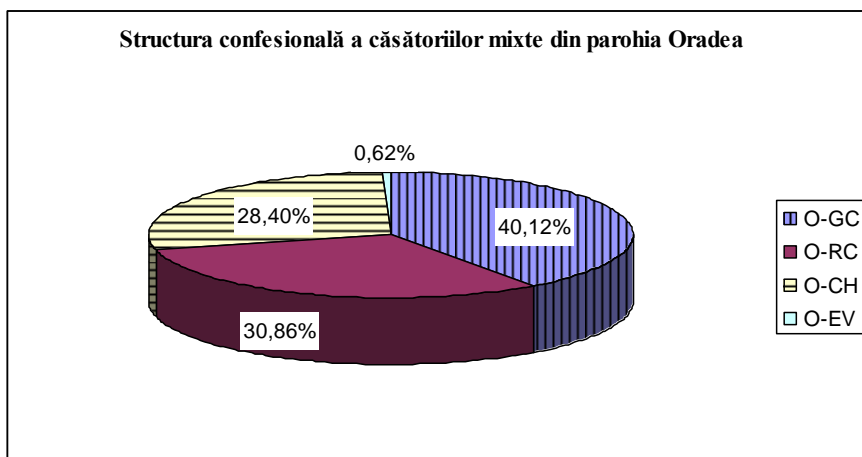

Așezarea unui număr mare de tineri ortodocși în Oradea pe parcursul acestei perioade (inclusiv prin căsătorie) este un fenomen vizibil și în urma unei analize comparate a celor 3 recensăminte efectuate de către statul maghiar în acești ani. Comunitatea ortodoxă din Oradea înregistrează între 1880 și 1910 cea mai mare creștere în raport cu celelalte confesiuni (peste 250%). Ea ajunge de la 1.856 de enoriași în 1880, la 4.649 enoriași în 1910. Ponderea acestei comunități a crescut și ea de la 5,9% (1880) la 7,2% (1910). Această creștere a comunității ortodoxe din Oradea poate fi pusă nu doar pe seama unui spor natural ridicat, ci în primul rând pe seama așezării în localitate a unui mare număr de persoane ce se instalau în oraș în căutarea unei vieți mai bune. Cum majoritatea celor ce se instalau în Oradea erau din satele bihorene, s-a ajuns la o creștere semnificativă a numărului membrilor comunității ortodoxe de aici. Cei mai mulți dintre nou veniți au fost tineri (în special bărbați) ce căutau de lucru la oraș. O mare parte a acestor tineri optau pentru căsătorii tot în Oradea. Cu cine se puteau căsători? Piața maritală le oferea acestora, dar și altor tineri ortodocși, posibilitatea încheierii unor mariaje în interiorul comunității confesionale? Nu. Cum majoritatea celor care veneau în oraș erau băieți, credem că se ajungea la o insuficientă „ofertă” feminină (în interiorul confesiunii). Nu întâmplător, spre deosebire de alte localități, unde femeile ortodoxe se arătau mult mai deschise spre mariaje mixte, în parohia ortodoxă din Oradea 64,2% dintre căsătoriile mixte sunt realizate de către bărbați.

Prima opțiune a tinerilor ortodocși (fenomen evident în majoritatea localităților cercetate) atunci când realizau căsătorii mixte au fost mariajele cu parteneri GC. Încălnația vădită spre aceste mariaje nu este reliefată doar de numărul (65 cazuri) și

ponderea (40,12%¹⁸) acestor căsătorii, ci și de faptul că în oraș comunitatea greco-catolică era una destul de redusă (celelalte confesiuni reprezentau prin urmare oferte mult mai largi). Afinitatea mariajelor O-GC s-a dovedit mare și în cazul tinerilor GC (și în acest caz însă oferta RC și CH mult mai bogată i-a împins pe tineri spre mariaje în afara comunității confesionale). Diferențe au existat totuși între cele două comunități: tinerii GC au dovedit o mai mare deschidere spre mariaje cu parteneri de o altă etnie (posibil și ca urmare a apropierei spirituale dintre GC și RC). Aproximarea de care am vorbit s-a produs nu doar pe cale spirituală, conviețuirea comună a condus oarecum și la o anumită diluare a percepțelor etnice în această comunitate. Reamintim faptul că tinerii GC au preferat atunci când au încheiat mariaje mixte parteneri CH într-o pondere de 37,97%, RC într-o pondere de 36,84%, iar O în pondere de 20,48%. Faptul că în Oradea exista o comunitate GC mult redusă în raport cu celelalte confesiuni a contat mult, în opțiunile maritale ale tinerilor GC. Alta ar fi fost situația dacă această comunitate ar fi fost mai mare. Cu toate acestea, tinerii ortodocși au dovedit un mai mare atașament față de grupul etnic românesc.

Dimensiunea mare a comunității RC din Oradea a condus la un număr consistent de căsătorii mixte O-RC (50 cazuri, reprezentând 30,86% din totalul căsătoriilor mixte¹⁹). De o dimensiune apropiată era și comunitatea CH, mariajele cu parteneri de această confesiune reprezentând 28,4% din totalul căsătoriilor mixte și 13,21% din totalul căsătoriilor încheiate.

Așa cum deja am amintit, în toate parohiile rurale analizate, femeile ortodoxe s-au dovedit a fi mai deschise spre mariaje mixte. Explicația simplă rezidă tocmai din caracterul închis sau semi-inchis al acestor localități, fapt ce obliga femeia să accepte variantele existente. Femeia ortodoxă este mai deschisă spre mariaje mixte decât bărbatul. Ea este însă dispusă să încheie căsătorii mixte doar cu tineri greco-catolici (români!) și mai puțin cu tineri de alte confesiuni. Bărbatul ortodox, în schimb, pare a

¹⁸ Aceste căsătorii reprezentau 18,68% din totalul căsătoriilor încheiate în această perioadă de către tinerii parohiei.

¹⁹ Aceste căsătorii reprezentau 14,37% din totalul căsătoriilor încheiate în această perioadă de către tinerii parohiei.

nu avea foarte multe rețineri atunci când încheia o căsătorie cu o parteneră de altă etnie.

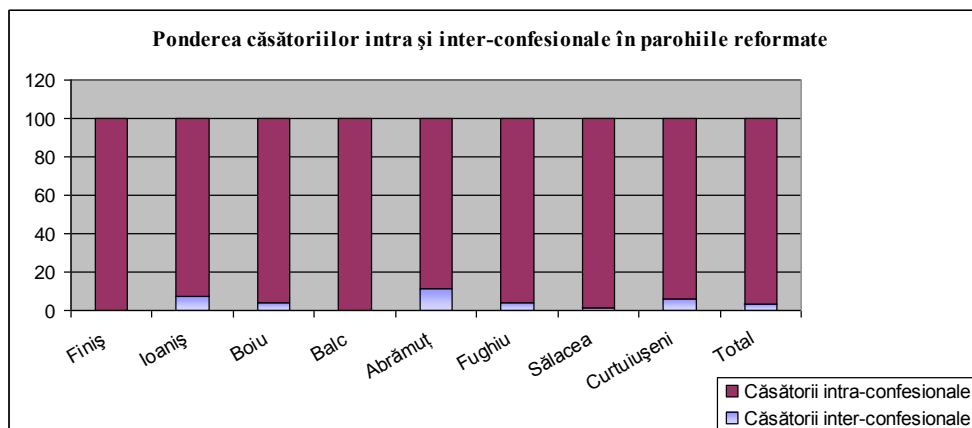
1.4. În comunitățile reformate (calvine) alteritatea confesională prin căsătorie s-a dovedit a fi mult mai redusă. În general comunitățile protestante militau într-o formă mult mai clară și mai vehementă împotriva oricărei diluări a percepțelor confesionale prin căsătorie. Căsătoria trebuia făcută „în Domnul”, iar căsătoriile mixte erau văzute de multe ori ca ceva ce era săvârșit fără voia Bisericii și fără cea a lui Dumnezeu. Aceste percepțe, vizibil mai puternice în cazul comunității reformate, a căpătat totuși o nuanțare în funcție de structura etno-confesională a populației unei așezări, de realitățile demografice locale și regionale în general, dar și de influențele modernității, mult mai vizibile în mediul urban.

Parohia	Număr căsătorii înregistrate	Căsătorii mixte	
		Număr	% din total căsătorii
Finiș	249		0,0
Ioaniș	41	3	7,32
Boiu	321	12	3,74
Balc	139		0,0
Abrămuț	87	10	11,49
Fughiu	118	5	4,24
Sălacea	454	7	1,54
Curtuiuşeni	387	23	5,94
Total	1.796	60	3,34

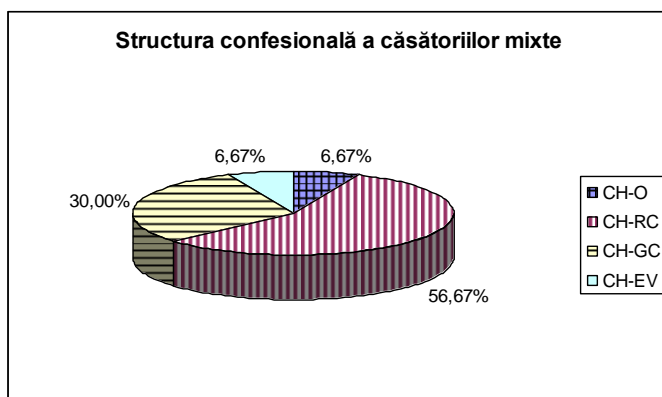
Surse: A.N-D.J. BH, *Colecția Registrelor de Stare Civilă* (Matricola cununaților)

Din cele 1.796 de căsătorii încheiate în parohiile analizate, doar 60 au fost mixte inter-confesional. Pondere medie scăzută (3,34%) a acestor căsătorii ne îndreptățește să credem că asistăm, în dreptul enoriașilor acestei biserici, la un puternic fenomen de preservare a identității confesionale. În două dintre cele opt parohii asupra cărora s-au efectuat studii de caz nu s-au încheiat căsătorii mixte. De reținut este faptul că ambele localități au o populație formată dintr-o comunitate reformată majoritară, dar în care existau totuși și alte comunități confesionale. La celălalt pol s-a situat localitatea Abrămuț, parohie în care gradul alterității confesionale prin căsătorie s-a ridicat până la 11,49%²⁰.

²⁰ Studiul de caz asupra acestei parohii a inclus informațiile provenite din analiza registrelor de stare civilă pentru perioada 1860-1908. A.N-D.J. BH, *Colecția Registrelor de Stare Civilă*, dos. 11, f. 40-47; 13, f. 1-9

Înclinația principală a tinerilor reformați s-a dovedit a fi aceea spre mariaje cu parteneri romano-catolici (56,67%). O asemenea înclinație era una normală credem în contextul în care cele mai multe dintre localitățile analizate au în componența lor și importante comunități romano-catolice. Apoi, în contextul determinismelor etno-confesionale (care cel mai adesea acționează concomitent), înclinația spre asemenea mariaje cu tineri romano-catolici, pare una mai ușor de acceptat de către tinerii maghiari ai ambelor confesiuni. Căsătoriile cu parteneri greco-catolici au ocupat și ele o importantă pondere (30%). În localități precum Abrămuț (50%) sau Curtuișeni (43,47%) această pondere a fost determinată de prezența unei importante comunități greco-catolice în aceste localități. Nu excludem posibilitatea ca o parte dintre aceste căsătorii să se fi realizat tot în interiorul comunității etnice maghiare (o parte a greco-catolicilor din aceste localități erau maghiari). Celelalte direcții ale alterității confesionale prin căsătorie (cea ortodoxă – 6,67% și cea luterană – 6,67%) sunt mai degrabă considerate „accidente” intervenite pe fondul existenței în aceste localități a unor comunități minoritare a acestor confesiuni²¹.

²¹ Cele două comunități confesionale (cea ortodoxă și cea luterană), în care era adesea atins pragul consangvinității, erau în aceste condiții obligate să recurgă la mariaje mixte.

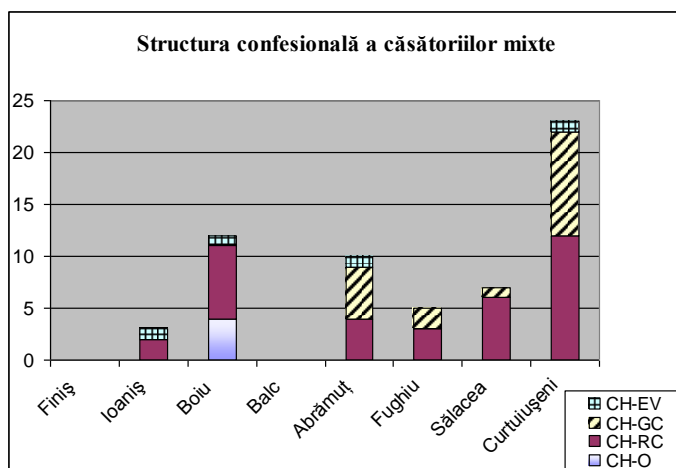
Fără îndoială, alteritatea confesională prin căsătorie, invocată de către noi în cazul comunităților reformatе este demonstrată și de înclinația mai redusă spre mariaje mixte a bărbaților de confesiune calvină. Aceștia, mai mobili (având posibilitatea de a alege) nu renunță la percepțiile confesionale. Femeile calvine, implicate într-o pondere de 68,33% din totalul căsătoriilor mixte, sunt determinate de „presiunea consangvinității” să-și aleagă parteneri de alte confesiuni.

Parohia	CH/O	CH/RC	CH/GC	CH/EV	% bărbați	O/CH	RC/CH	GC/CH	EV/CH	% femei
Finiș					0,0					0,0
Ioaniș		2			66,67				1	33,33
Boiu	2	2			33,33	2	5		1	66,67
Balc					0,0					0,0
Abrămuț		1	1		20,0		3	4	1	80,0
Fughiu					0,0		3	2		100,0
Sălacea		3			42,86		3	1		57,14
Curtuiuşeni		3	5		34,78		9	5	1	65,22
Total	2	11	6		31,67	2	23	12	4	68,33

Surse: A.N-D.J. BH, *Colecția Registrelor de Stare Civilă* (Matricola cununaților)

Sub raportul distribuției confesionale a căsătoriilor mixte constatăm o diferențiere la nivelul parohiilor analizate. Căsătoriile mixte încheiate cu parteneri ortodocși s-au realizat în proporție de 100% în parohia Boiu. Este evident, într-un asemenea context, că asistăm oarecum la o reacție de respingere a acestor opțiuni și că, în parohia Boiu, pe fondul realităților socio-culturale și etno-confesionale locale, asistăm la o estompere a barierei dintre cele două confesiuni (posibil și dintre cele două etnii!). În această parohie o treime dintre căsătoriile mixte fiind încheiate cu parteneri de confesiune ortodoxă. Văzut dintr-o altă perspectivă acest fenomen poate căpăta și o altă nuanțare. Căsătoriile cu parteneri ortodocși (4 cazuri) s-au încheiat în principal în interiorul localității (într-un singur caz a fost implicat un partener dintr-o altă localitate). Aceste căsătorii mixte s-au datorat mai degrabă atingerii pragului consangvinității în comunitatea românească ortodoxă din localitate²².

²² A se vedea A.N-D.J. BH, *Colecția Registrelor de Stare Civilă*, dos. 142, f. 105-106

Opțiunea pentru căsătorii cu parteneri GC pare firească în unele localități unde această comunitate era destul de semnificativă numeric (Curtuișeni, Abrămuț) sau în localități unde comunitatea GC era destul de redusă și expusă alterității confesionale (Sălacea). Ne surprinde însă lipsa căsătoriilor mixte de acest gen din Ioaniș (unde exista o importantă comunitate greco-catolică²³), dar și existența căsătoriilor CH-GC la Fughiu (localitate în care la 1880 nu este consemnat niciun greco-catolic)²⁴.

Căsătoriile cu parteneri evanghelici (întâlnite în parohiile Ioaniș, Boiu, Abrămuț și Curtuișeni) sunt rezultatul deschiderii mai mari a luteranilor spre căsătorii mixte²⁵.

Sub raportul distribuției confesionale, a înclinației spre căsătorii mixte a celor două sexe se constată faptul că femeia reformată (mai prezentă în căsătorii mixte) este mai degrabă determinată de realitățile locale să realizeze aceste căsătorii. Asupra comportamentului marital al populației reformate acționează nu doar propriile nevoi și determinisme, ci și nevoile și determinismele celorlalte comunități confesionale cu care aceasta conviețuiește. Astfel, la Boiu, unde era prezent un mic grup de enoriași ortodocși, fenomenul alterității vine în mod egal dinspre ambele confesiuni, acționând asupra ambelor sexe.

1.5. Alteritatea confesională prin căsătorie în comunitățile luterane. La 1880, în întregul spațiu al actualului județ Bihor locuiau doar 1.111 persoane ce împărtășeau această credință (0,35%)²⁶. La 1900, cei 1.753 de evanghelici reprezentau 0,41%²⁷ din populația totală.

²³ În această localitate, la fel ca și în numeroase alte așezări din zona Beiușului, determinismul etnic a fost deosebit de puternic. *Ibidem*, dos. 561, f. 26-32

²⁴ Ambele căsătorii mixte consemnate în registrul parohial de stare civilă au fost încheiate de către fete reformate cu băieți GC din alte localități. *Ibidem*, dos. 444, f. 67-87

²⁵ Această deschidere a luteranilor este determinată de numărul redus al membrilor acestei comunități în toate localitățile cercetate.

²⁶ *Recensământul din 1880...*, p. 360

²⁷ Traian Rotariu (coord.), *Recensământul din 1900. Transilvania*, Studia Censuistica Transilvanica, Editura Staff, Cluj-Napoca, 1999 (în continuare *Recensământul din 1900...*), p. 616

În general, evanghelicii din Bihor erau de etnie germană. Între cele două comunități nu exista însă o suprapunere perfectă. Numeroși germani (în principal șvabii prezenți în zona câmpiei vestice) împărtășeau credința romano-catolică. Apoi, printre evanghelici mai erau prezenți și mici grupuri de maghiari sau țigani. Ponderea comunității evanghelice nu era una semnificativă nici în orașul Oradea. Aceasta abia ajunge la 2,3% în 1880 (733 persoane)²⁸, pentru ca la 1900 să scadă la 1,8% (879 persoane)²⁹, iar la 1910 să crească la 2,2% (1.377 persoane)³⁰.

Această comunitate, ce număra în unele localități doar câțiva enoriași, se afla sub o continuă presiune în încercarea de preservare a propriei identități etnice și confesionale. Nu străin de această realitate, liderii acestei comunități, oarecum disperați în a evita căsătoriile mixte, găseau tot felul de impedimente pe care le impuneau tinerilor.

Alteritatea etnică și confesională prin mariaje inter-etnice, despre care vorbesc unii autori, era un fenomen tot mai des întâlnit însă în comunitatea evanghelică³¹. Dincolo de aceste deziderate, realitățile socio-demografice erau în măsură să-i constrângă pe tinerii germani să-și aleagă parteneri de alte etnii.

Parohia	Număr căsătorii înregistrate	Căsătorii mixte	
		Număr	% din total căsătorii
Oradea	173	120	69,36

Sursă: A.N-D.J. BH, *Colecția Registrelor de Stare Civilă*, dos. 753, f. 19-40

Această pondere mare a căsătoriilor mixte s-a datorat dimensiunii reduse a comunității evanghelice luterane din Oradea. De altfel, ponderea mică a populației evanghelice, coroborată cu răspândirea mare a acestor comunități, a condus la o alteritate foarte ridicată prin căsătorie.

Căsătoriile mixte în parohia luterană din Oradea

Parohia	EV/C	EV/CH	EV/GC	EV/RC	% bărbați	O/EV	CH/EV	GC/EV	RC/EV	% femei
Oradea	0	22	12	55	74,17	0	15	1	15	25,83

Sursă: A.N-D.J. BH, *Colecția Registrelor de Stare Civilă*, dos. 753, f. 19-40

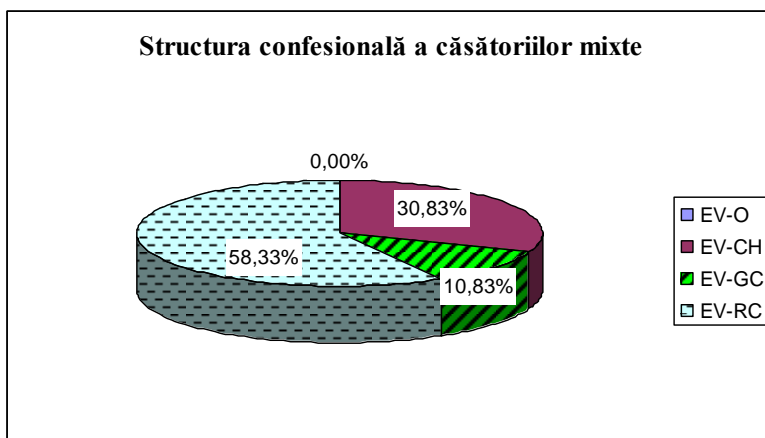
Dezvoltarea economică și crearea unor noi instituții în orașul Oradea au condus la stabilirea aici a unui număr important de locuitori veniți din întreaga regiune (în special bărbați). Mai bine de un sfert (26,1%) dintre persoanele care s-au căsătorit în parohia luterană proveneau din alte localități. Acest fenomen poate fi observat și în dreptul căsătoriilor mixte: 23,3% dintre acestea implicând un partener din afara Oradiei.

²⁸ *Recensământul din 1880...*, p. 50

²⁹ *Recensământul din 1900...*, p. 111

³⁰ Apud Adelina Stoenescu, *op. cit.*, p. 162

³¹ Apud Bogdan Crăciun, *Mariajele interconfesionale în comunitățile luterane din Transilvania, în epoca modernă*, în Corneliu Pădurean, Ioan Bolovan (coord.), *op. cit.*, p. 197

Cele mai multe căsătorii mixte au fost încheiate cu parteneri de credință romano-catolică (70 cazuri, reprezentând 58,3% din totalul căsătoriilor mixte). Înclinația spre căsătorii cu parteneri RC era determinată într-o mare parte de apartenența la același grup etnic. Este bine știut faptul că germanii din Oradea împărtășeau atât credința romano-catolică cât și pe cea evanghelică. Constrânși fiind de dimensiunea redusă a comunității, tinerii evanghelici preferau un mariaj în interiorul grupului etnic german. Sub raportul distribuției pe cele două sexe a căsătoriilor mixte EV-RC constatăm faptul că cele mai multe dintre aceste căsătorii au fost încheiate de către bărbați (78,6%). Această realitate nu face decât să confirme instalarea într-un număr mult mai mare a bărbaților evanghelici în localitate (în comparație cu femeile de aceeași confesiune).

În ordinea preferințelor urmau căsătoriile cu parteneri de confesiune CH. Această preferință se înregistra pe fondul unei structuri confesionale a populației orădene în care ponderea comunității reformate era una semnificativă (în jur de 30%). Cele 37 de căsătorii EV-CH (30,8%) se încadrau așadar în limitele unui fenomen normal. Și în acest caz bărbații realizau mai multe căsătorii (59,5%) decât femeile (40,5%).

Urmau căsătoriile mixte EV-GC. Din totalul căsătoriilor mixte, 13 erau cu parteneri GC (10,8%). Ponderea căsătoriilor EV-GC încheiate de către bărbații luterani a fost de 92,3%, iar a femeilor de doar 7,7%. În anul 1879 a fost încheiată o căsătorie mixtă între un bărbat unitarian (Barta Istvan, un văduv de 35 de ani) și o femeie evanghelică (Ida, o tânără de 22 ani), ambii din Oradea.

În ansamblu, alteritatea confesională prin căsătorie s-a dovedit a fi mai mare la bărbați (74,2%) decât la femei (25,8%).

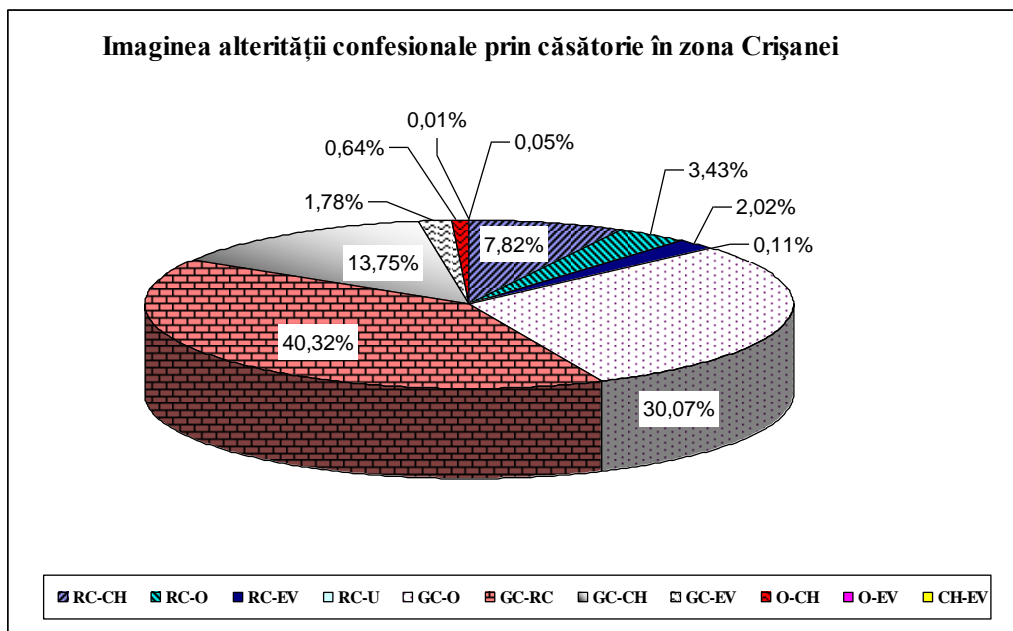
1.6. Alteritatea confesională prin căsătorie la nivel regional. Un studiu complet nu se putea realiza dacă datele oferite de către izvoarele documentare ecleziastice nu erau coroborate într-un tot care să ofere imaginea de ansamblu a fenomenului alterității confesionale prin căsătorie.

Analizând structura confesională a căsătoriilor mixte realizate în spațiul supus prezentului studiu constatăm o puternică relație pe două direcții:

- prima, pe direcția afinității spirituale dintre romano-catolici și greco-catolici. Nu mai puțin de 40,32% (3.376 cazuri) dintre căsătoriile mixte descoperite în urma studiului nostru au fost încheiate între parteneri ai celor două confesiuni catolice.
- a doua, pe direcția afinității etnice, dar și spirituale dintre ortodocși și greco-catolici. Din totalul căsătoriilor mixte, 2.518 căsătorii, reprezentând 30,07%, au fost GC-O. Ponderea mare a acestor căsătorii s-a datorat cu precădere afinității naționale, dar și a celei confesionale tradiționale (numeroși români – enoriași ai ambelor confesiuni – nu percepeau nici la această dată diferențele între cele două confesiuni românești).

Urmau căsătoriile GC-CH (13,75% - 1.151 cazuri), atipice prin „distanța” dintre cele două confesiuni, explicabile prin ponderea mare a celor două comunități confesionale (majoritare cel puțin în partea de nord a regiunii cercetate). Prezența în același areal a celor două mari comunități le-a determinat pe acestea să „comune”, acest fenomen fiind amplificat și de „legătura mai strânsă” între reformați și comunitatea greco-catolică maghiară existentă în mai multe localități din aria studiată.

Căsătoriile RC-CH, considerate oarecum firești (în majoritatea localităților cele două confesiuni își numărau enoriașii din rândurile populației maghiare), urmau în rândurile preferințelor exprimate în această perioadă (655 cazuri, reprezentând 7,82%).

Total căsătorii mixte	RC-CH	RC-O	RC-EV	RC-U	GC-O	GC-RC	GC-CH	GC-EV	O-CH	O-EV	CH-EV
8.373	655	287	169	9	2.518	3.376	1.151	149	54	1	4
%	7,82	3,43	2,02	0,11	30,07	40,32	13,75	1,78	0,64	0,01	0,05

Surse: A.N-D.J. BH, *Colecția Registrelor de Stare Civilă* (Matricola cununaților); Idem, *Fondul Episcopiei Greco-Catolice Oradea* (Rapoartele parohiale de stare civilă).

Restul opțiunilor ne apar drept nesemnificative numeric și procentual. Aceasta s-a datorat unei puternice prezervări a identității naționale în primul rând a comunității

românești ortodoxe (aceasta așa cum s-a arătat a fost deschisă spre căsătorii mixte cu parteneri GC, fără însă a mai fi la fel de deschisă și față de parteneri ai altor confesiuni), dar și unei slabe prezențe în teritoriu a comunităților evanghelice, luterane și unitariene.

2. Etnia și importanța acesteia în realizarea unei căsnicii

Documentele pe care le avem la dispoziție nu ne permit să stabilim cu exactitate etnicitatea celor care se căsătoresc. Chiar dacă am dori să evidențiem doar etnia, nu o să putem face acest lucru pentru că la nivelul secolului al XIX-lea nici măcar recensămintele oficiale nu folosesc ca variabilă de recensare naționalitatea, ci doar limba maternă. Registrele sau rapoartele parohiale de stare civilă permit stabilirea identității etnice a unei persoane într-o și mai mică măsură, aici criteriul după care se ține evidența populației este confesiunea. În acest ultim caz, stabilirea unei relații între etnie și confesiune are o marjă de eroare și mai mare. Documentele ecleziastice sunt însă singurele care ne permit o cercetare a procesului marital, în sensul în care ni-l propunem.

Criteriile prin care se poate determina apartenența etnică în această regiune sunt, pe lângă declarația individuală de apartenență etnică (date de care dispunem însă în mică măsură), limba, religia, precum și numele persoanei (în principal numele de familie). Este evident că, folosind aceste criterii, trebuie să ținem cont nu doar de unul dintre acești indicatori. Un individ poate să cunoască sau nu limba poporului de care aparține. El își pierde identitatea religioasă sau, pur și simplu, se convertește la o altă confesiune sau religie. Variabila numelui este și mai relativă. O persoană, cel mai adesea prin căsătorie, își schimbă numele. La începutul secolului al XX-lea se intensifică procesul de modificare lingvistică a numelor sub influența legii Apponyi³². Dar, atunci ce înseamnă identitatea etnică? Un individ care își pierde religia, numele și limba (în mod special) nu își pierde și această identitate etnică? Identitatea etnică, națională este mult mai complexă decât este chestiunea religioasă sau cea lingvistică³³. Tocmai, din acest considerent, trebuie să ținem cont de toți factorii și condițiile socio-politice, economice sau culturale care imprimă o anumită realitate de factură etnică.

Este necesar să folosim cel puțin două dintre criteriile amintite. Dacă luăm în considerare religia, putem spune că românii sunt ortodocși și greco-catolici. Nu excludem, chiar se poate dovedi acest fapt, posibilitatea ca unii maghiari să fie greco-catolici sau chiar ortodocși³⁴. Trebuie să avem în vedere toți factorii, toți indicatorii posibili. Faptul că găsim în documente maghiari greco-catolici sau ortodocși se explică, în mai mică măsură prin convertirea maghiarilor la aceste confesiuni, deși în jumătatea nordică a diecezei găsim numeroase astfel de cazuri, ci mai mult prin

³² Gheorghe Șișeștean, *Etnie, confesiune și căsătorie în nord-vestul Transilvaniei*, Editura Caiete Silvane, Zalău, 2002, p. 15

³³ Nicolae Bocșan, *Ideea de națiune la românii din Transilvania și Banat - Secolul al XIX-lea*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 1997, p. 130

³⁴ Un bun exemplu în acest sens este cel al localității Șuncuiș de Beiuș, unde, la 1900 erau în localitate, potrivit recensământului maghiar 370 români, iar numărul greco-catolicilor era de 388, la care se adaugă și cei 19 ortodocși. De aici putem lesne să deducem că o parte din cei declarați maghiari, populație majoritară în localitate, erau greco-catolici sau chiar ortodocși.

maghiarizarea unor români, dar care nu renunță la religie. Mulți dintre români, maghiarizați fiind, au trecut apoi la romano-catolicism sau protestantism.

O altă problemă, ce intervine în stabilirea identității etnice după religie este în această zonă, dar nu numai, cea a evreilor. La 1880, în plasa Beiuș și Vașcău sunt 621 izraeliți³⁵, iar la 1900, în toată Țara Beiușului, sunt 1.709 izraeliți³⁶. Toți aceștia sunt în fond evrei. În recensămintele efectuate de statul austro-ungar însă, în regiune nu apare niciun evreu (asta datorită procedeele de recenzare). Majoritatea dintre ei se declară ca fiind de limbă maghiară, dar și română, depinde de situație.

Limba maternă declarată este, nu numai în cazul evreilor, un criteriu discutabil de stabilire a identității etnice. Totuși, limba unei persoane definește mult din identitatea etnică a acelei persoane. Direcția fenomenului a fost pierderea identității lingvistice a românilor. Un alt aspect, destul de interesant, este cel al cunoașterii limbii materne declarate. Cunoașterea acestui fapt este posibilă pentru anul 1880, când a fost folosită în recensământ o astfel de variabilă. La nivelul *Țării Beiușului* sunt 1.446 persoane care au limba maternă necunoscută (în această categorie intrau copiii care nu vorbeau încă și prin urmare nu și-au putut declara limba maternă³⁷. Aceștia ce etnie au? În localități precum Ștei, Lunca sau Buntești unde, ponderea ortodocșilor și a celor care și-au declarat româna ca limbă maternă este covârșitoare, iar numărul celor care au limba maternă necunoscută este destul de ridicat, putem deduce că aceștia erau români.

Folosirea ambelor criterii, asociate cu antroponimele, este necesară după cum am văzut. De altfel, se pare că în procesul de pierdere a identității etnice, la început se pierde limba, apoi religia și, în fine, antroponimul.

Etnia se exprimă într-un mod determinant în alegerea partenerului de viață. Acest factor nu trebuie în niciun fel neglijat. Nu putem spune însă că în procesul marital etnia este mai importantă decât credința religioasă. Vom încerca să surprindem determinismele etnice care, evident legate de cele confesionale, acționează asupra fenomenului marital.

Important de precizat este faptul că majoritatea căsătoriilor, se fac între parteneri de aceeași confesiune. O foarte mică parte dintre căsătorii implică un partener de altă confesiune, dar și în acest caz, putem spune că, dintre acestea doar o parte implică un partener de altă etnie.

La români fenomenul prezervării identității etnice este evident în cazul ambelor confesiuni. Atunci când își aleg parteneri de altă confesiune, tinerii greco-catolici aleg în proporție de 42,95% un partener de confesiune ortodoxă. De cealaltă parte, tinerii ortodocși aleg varianta greco-catolică într-o pondere de 40,12%. Opțiunea unui partener român a fost așadar, în cazul ambelor comunități, prima după aceea a propriei confesiuni.

În parohia ortodoxă Feneriș³⁸, în perioada 1860-1910, s-au încheiat 300 de căsătorii, dintre acestea 45 (adică 15%) au fost căsătorii mixte, inter-confesionale. Toate aceste căsătorii sunt făcute însă cu parteneri greco-catolici. Localitatea are, la 1880, o populație compact românească, în care pe lângă cei 567 români mai sunt 4

³⁵ *Recensământului din 1880 ...*, p. 50-82

³⁶ Alexandru Ilieș, *Etnie, confesiune și comportament electoral în Crișana și Maramureș*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1998, p. 327

³⁷ *Recensământului din 1880 ...*, p. 50-82

³⁸ A.N-D.J. BH, *Colecția Registrelor de Stare Civilă*, dos. 412, f. 47-68

germani și 5 evrei³⁹. Interesant este faptul că, în localitate (la 1880) nu există niciun greco-catolic. Aceste căsătorii explică faptul că la 1900⁴⁰ în localitate au fost înregistrați 25 de greco-catolici. Iată prin urmare nu doar o problemă religioasă; acești tineri vin prin căsătorie într-o parohie ortodoxă, dar ei rămân sau chiar atrag înspre greco-catolicism pe celălalt partener. Conform, „*Codului civil general austriac*” (promulgat la 29 mai 1853), căsătoria dintre un catolic și un necatolic este făcută în fața preotului catolic⁴¹. Deși nu a fost respectată în totul, această lege a favorizat cele două confesiuni catolice: romano-catolicismul și greco-catolicismul. Din totalul celor 45 căsătorii cu parteneri greco-catolici, doar 5 sunt cu parteneri din localitate. La începutul perioadei cercetate, majoritatea căsătoriilor mixte se fac între fete ortodoxe din localitate și băieți greco-catolici din alte localități. Doar spre 1900, și după acest an, crește numărul căsătoriilor ce implică parteneri din alte sate între băieți greco-catolici și fete ortodoxe. Se pare că în sat a fost atins pragul de consangvinitate, în aceste condiții tinerii apelează la căsătorii cu parteneri din alte localități. În primul rând, sunt aleși parteneri ortodocși (112 astfel de căsătorii), iar apoi greco-catolici (40 cazuri). De ce doar greco-catolici, în condițiile în care în localitățile învecinate erau și tineri de alte confesiuni? Acest fapt suportă două explicații general valabile, atât pentru ortodocși, cât și pentru greco-catolici, în această regiune. Pe de o parte, diferența, la nivelul lumii rurale, între cele două confesiuni este greu percepută, iar, pe de altă parte, intervine componenta etnică. Aceasta din urmă acționează în multe cazuri de o manieră foarte determinantă.

O situație asemănătoare o avem și în parohia ortodoxă din Forău⁴², o localitate, iarăși cu o populație românească ortodoxă majoritară⁴³. În perioada 1864-1891 aici s-au înregistrat 338 de căsătorii, majoritatea cu parteneri ortodocși. Faptul că localitatea este foarte mare nu-i obligă pe tineri să recurgă la foarte multe căsătorii cu parteneri din afara localității. Toate cele 26 de căsătorii mixte sunt încheiate însă cu parteneri greco-catolici. În această localitate, toate căsătoriile mixte sunt încheiate de către fete ortodoxe.

Săliste de Beiuș⁴⁴ este o așezare situată într-o zonă compact românească, unde majoritatea românilor erau ortodocși. În această localitate, în perioada 1870-1929, preotul ortodox a înregistrat 178 de căsătorii. Din acestea 114 sunt cu parteneri din alte localități, doar o căsătorie este mixtă (băiat greco-catolic cu fată ortodoxă). Deși sunt obligați să recurgă la căsătorii cu parteneri din alte localități (în localitate trăiau doar 351 persoane la 1880⁴⁵), tinerii din acest sat nu recurg la căsătorii mixte. Dacă se face o analiză a localităților de unde provin acești tineri putem observa că ei nu vin doar din sate cu populație compact ortodoxă. În această localitate, cel mai puternic factor de influență este confesiunea, doar apoi etnia, care însă nu trebuie neglijată în condițiile în care în localitate erau și 18 reprezentanți ai altor etnii.

³⁹ *Recensământul din 1880...*, p. 70

⁴⁰ *Recensământul din 1900...*, p. 147

⁴¹ Iudita Călușer, *Episcopia Greco-Catolică de Oradea*, Editura Logos '94, Oradea, 2000, p. 173

⁴² A.N-D.J. BH, *Colecția Registrelor de Stare Civilă*, dos. 438, f. 4-29

⁴³ Conform recensămintelor maghiare, la 1880, în localitate trăiau 1.127 persoane din care 1.114 erau ortodocși; la 1900, din 1.300 persoane, 1.293 sunt ortodoxe.

⁴⁴ A.N-D.J. BH, *Colecția Registrelor de Stare Civilă*, dos. 1079, f. 22-39; dos. 1080, f. 1-12

⁴⁵ *Recensământul din 1880...*, p. 56

Parohia ortodoxă Buntești⁴⁶ se aseamănă foarte mult, din punctul nostru de vedere, cu cea din Săliște de Beiuș. Din cele 218 căsătorii încheiate în perioada 1853-1910, doar două sunt mixte (tot cu parteneri greco-catolici). Doar 54% dintre căsătorii sunt realizate între parteneri din interiorul parohiei. Aceeași situație o întâlnim și în Hinchiriș. Aici în perioada 1865-1908 s-au înregistrat 227 căsătorii, doar una este mixtă (o fată ortodoxă cu un băiat greco-catolic din altă localitate)⁴⁷.

În localitatea Brădet⁴⁸, în perioada 1871-1895 preotul ortodox din această parohie a încheiat un număr de 117 căsătorii (4,7 căsătorii/an). Niciuna dintre aceste căsătorii nu a fost mixtă. Dintre aceste căsătorii, 121 sunt cu parteneri din altă localitate. La Poieni de Sus⁴⁹, în perioada 1870-1900, toate cele 187 de căsătorii au fost făcute în interiorul confesiunii ortodoxe. Și în acest caz mai bine de jumătate din căsătorii s-au făcut cu parteneri din alte localități.

În ceea ce privește populația greco-catolică, aceasta este mai deschisă spre căsătorii mixte inter-etnic. Ea se află situată, geografic, într-o regiune mai eterogenă etnic și confesional. O pondere mare a căsătoriilor mixte GC-O întâlnim în protopopiatele cu o însemnată populație de ortodocși (Barcău, Beiuș, Crișul Repede, Holod, Sebiș, Șimand sau Șiria) dar și protopopiate în care cele două comunități confesionale ale românilor erau minoritare (Lunca, Mako sau Oradea). În celelalte protopopiate greco-catolice s-au consemnat ponderi foarte reduse a căsătoriilor mixte ce implicau parteneri ortodocși. Explicația acestui fapt o găsim în ponderea redusă (aproape inexistentă) a comunității ortodoxe din aceste protopopiate și nu într-o afinitate mai redusă spre asemenea mariaje⁵⁰. Nu trebuie neglijată în acest context afinitatea spirituală catolică dintre greco-catolici și romano-catolici ce a contribuit la erodarea și diluarea perceptelor etnice. Apoi, numeroși GC erau în unele regiuni maghiari, iar căsătoria acestora cu maghiari RC sau chiar CH nu are nici o relevanță în erodarea spiritului național al românilor.

La maghiari determinismul etnic este de asemenea vizibil, deși nu în aceeași măsură. O afinitate etnică între tinerii romano-catolici și cei reformați poate fi remarcată în mai multe localități analizate. Această afinitate despre care discutăm este pusă însă în lumină acolo unde una din cele două comunități era minoritară în raport cu o a treia confesiune (de regulă românească).

În parohia romano-catolică din Tileagd cele mai multe căsătorii mixte au fost încheiate cu parteneri CH (42 cazuri, reprezentând 73,68%). Dintre acestea 25 căsătorii au fost încheiate de către bărbați (16 au implicat parteneri din alte localități, iar 9 s-au încheiat între parteneri ce locuiau în Tileagd), iar 17 de către femeii (5 încheiate între persoane din Tileagd, iar 12 implicau parteneri din afara localității). Această preferință față de partenerii CH are două explicații: pe de o parte, dimensiunea mare a comunității reformate, ce oferea cele mai multe opțiuni pentru tinerii dispuși să încheie o căsătorie în afara grupului confesional, iar pe de altă parte, afinității etnice dintre cele două

⁴⁶ A.N-D.J. BH, *Colecția Registrelor de Stare Civilă*, dos. 192, f. 69-88

⁴⁷ *Ibidem*, dos. 516, f. 4-21

⁴⁸ *Ibidem*, dos. 174, f. 13-26

⁴⁹ *Ibidem*, dos. 914, f. 9-24

⁵⁰ Studiile făcute asupra acestor protopopiate au demonstrat chiar contrariul: proporțional cu ponderea populației ortodoxe din aceste localități numărul căsătoriilor mixte ce implicau asemenea parteneri este mai semnificativ.

comunități (o mare parte dintre RC din această localitate erau maghiari la fel ca și cea mai mare parte a reformatilor).

O înclinație mai mare spre parteneri de confesiune romano-catolică au dovedit și tinerii reformați din Boiu (7 din cele 12 căsătorii implicând tineri de această confesiune). Componenta etnică, dar și determinismul socio-profesional au condus către aceste căsătorii mixte, realizate în principal între parteneri din localități diferite. În 1866, un cojocar RC se căsătorește cu o tânără CH, ambii parteneri fiind din Boiu⁵¹. La 28 februarie 1872, Marko Laszlo (27 ani), un RC din Oradea, „mașinist” de profesie, se căsătorește cu Suranyi Sara (18 ani)⁵².

În parohia reformată Balc lipsa unei alterități confesionale a fost generată credem și de suprapunerea într-o mare măsură a celor două componente etnice și confesionale. Este știut faptul că în această regiune maghiarii împărtășeau credința reformată (în mică parte și pe cea romano-catolică), românii pe cea greco-catolică și ortodoxă, iar slovacii pe cea romano-catolică. La aceste grupuri etnice și confesionale s-au identificat numeroase trăsături ale unui puternic comportament de preservare a propriei identități. Evident au existat și excepții de la acest cadru general. Într-un asemenea context, alteritatea confesională, dublată și de cea etnică, era una scăzută. Atunci când dispărea componenta etnică (cazul maghiarilor romano-catolici identificați în mariajele cu reformați la Suplau de Barcău și Ip) alteritatea confesională era mai evidentă.

Puternica preservare a identității naționale poate fi observată și în cazul **comunităților slovace** din zona văii Barcăului. Registrul parohial de stare civilă al cununărilor parohiei romano-catolice din Suplacu de Barcău cuprinde, așa cum consemnează încă de la începutul registrului preotul parohiei, pe lângă căsătoriile tinerilor din Suplacu de Barcău și pe cele ale comunităților romano-catolice din Balc, Borumlaca, Ip și Vărzari. Populația localității Suplacu de Barcău era majoritar maghiară ce împărtășea în principal credința reformată (1.226 persoane în anul 1900⁵³). Există însă și un mic grup de enoriași romano-catolici (acesta se ridică la 201 persoane la 1900⁵⁴). Pe lângă cele două comunități, mai erau prezente două comunități religioase mai importante: cea greco-catolică (346 persoane) și cea izraelită (132 persoane). În Borumlaca, alături de cei 205 români locuiau 380 de slovaci⁵⁵. Aceștia împărtășeau în totalitate credința romano-catolică. Comunitatea slovacă de confesiune romano-catolică era majoritară și în Vărzari (230 din cei 249 locuitori fiind de această etnie)⁵⁶. În Balc, comunitatea romano-catolică, ce număra la 1900 129 de persoane, era alcătuită atât din slovaci cât și din maghiari. Mica comunitate de romano-catolici din Ip (această comunitate nu depășea 60 de persoane la 1900) era alcătuită în majoritate din maghiari⁵⁷. În perioada cercetată s-au înregistrat 223 căsătorii (10,6 căsătorii/an). Dintre acestea 27 au fost căsătorii mixte (12,1%). Atunci când au optat pentru căsătorii mixte, tinerii RC din această parohie au ales aproape în totalitate să se căsătorească cu un partener de confesiune reformată. Aceste opțiuni reprezentând 96,3% din totalul

⁵¹ A.N-D.J. BH, *Colecția Registrelor de Stare Civilă*, dos. 142, f. 96-97

⁵² *Ibidem*, dos. 142, f. 106-107

⁵³ *Recensământul din 1900 ...*, p. 155

⁵⁴ *Ibidem*

⁵⁵ *Ibidem*

⁵⁶ *Ibidem*, p. 146-147

⁵⁷ *Ibidem*, p. 523

căsătoriilor mixte. Din cele 26 de căsătorii RC-CH, 14 au fost încheiate de către femei, iar 12 de către bărbați. Lipsa căsătoriilor mixte cu parteneri de alte confesiuni este pusă în primul rând pe lipsa unor astfel de comunități religioase în aceste sate sau în localitățile învecinate. În al doilea rând se remarcă un puternic instinct de conservare și preservare a propriei identități. Romano-catolicii din aceste sate preferă să se căsătorească între ei. Acest comportament este mult mai vizibil la romano-catolicii de etnie slovacă, care încearcă să-și păstreze identitatea, decât la romano-catolicii maghiari. De altfel, numărul relativ mare al căsătoriilor mixte RC-CH s-au datorat tocmai unor mariaje dintre maghiari romano-catolici și maghiari reformați.

Tot determinismul etnic îi apropie și pe *germanii* evanghelici de cei romano-catolici. Datorită dispersiei și puternicului proces de maghiarizare la care au fost supuși șvabii romano-catolici, preservarea identității etnice prin căsătorie a fost mai puțin posibilă. La aceasta a contribuit și numărul redus al acestor comunități ce erau, de cele mai multe ori, supuse presiunii consangvinității. Cu toate acestea, în numeroase localități șvăbești din regiunea sătmăreană sau la Palota (comuna Sântandrei) sunt remarcate trăsăturile unui comportament marital care să asigure supraviețuirea unor comunități izolate.

3. Concluzii

Diversitatea etnică și confesională a populației impune de la sine o comunicare, o interferență, a diverselor comunități etno-confesionale. Întrucât aceste comunități conviețuiau, era firesc ca această „cooperare” să fie vizibilă și în cazul fenomenului marital. Căsătoria mixtă ia, în acest context, forma unui multiculturalism născut din nevoia de a trăi împreună. „Barierele sociale” completeau diferențierile etnice și confesionale⁵⁸. Aceste condiționări sociale par a fi mult mai puternice în fața individului ce locuia într-o comunitate mixtă etnic și confesional. Cu timpul, determinismele etnice și confesionale se diluează sub impulsul modernității și emancipării personale. Statul, tot mai puternic odată cu trecerea anilor, s-a impus, iar prin legislația laică a promovat o nouă percepție asupra mariajului mixt.

O căsătorie între tineri de confesiune greco-catolică și ortodoxă era privită ca aproape normală în unele comunități. Acest lucru se explică și prin faptul că puțini enoriași percepeau diferențele între cele două confesiuni. Totodată, avem în vedere și aspectul etnic, etnia nu poate fi separată în acest caz de confesiune, atât greco-catolicii, cât și ortodocșii sunt în acest spațiu în marea lor majoritate de etnie română. Putem constata, din acest punct de vedere, același comportament între romano-catolici și reformați, aceștia fiind în majoritate maghiari. De aceste lucruri trebuie să se țină cont cu atât mai mult cu cât am luat în discuție un spațiu majoritar rural, unde „legile” cutumiare se suprapun peste cele oficiale. Deducem, prin urmare, importanța pe care o deține factorul etnic. Pe de altă parte, în comunitățile mixte greco-catolice și romano-catolice, căsătoriile inter-confesionale sunt acceptate mai ușor la nivelul „oficial”, aceasta datorită faptului că ambele confesiuni se aflau sub aceeași autoritate ierarhic superioară, respectiv scaunul papal. În comunitățile cu credincioși greco-catolici în majoritate covârșitoare ponderea căsătoriile mixte este foarte scăzută. Majoritatea căsătoriilor la această dată se realizau între parteneri ce proveneau din interiorul

⁵⁸ Corneliu Pădureanu, *Căsătoriile mixte confesional în unele localități din județul Arad în secolul al XIX-lea*, în Corneliu Pădureanu, Ioan Bolovan (coord.), *Căsătoriile mixte...*, p. 171

localității, din localitățile aflate în imediata vecinătate, mai rar din localități îndepărtate. În acest ultim caz majoritatea tinerilor își caută parteneri de aceeași confesiune⁵⁹. Nu atât reținerea însă în fața unui partener dintr-o altă localitate părea a influența comportamentul marital al tinerilor din regiune, cât faptul că majoritatea acestora nu prea aveau unde să intre în contact cu persoanele din afara localității, sau cu persoane domiciliat pe o rază mult îndepărtată de satul în care locuiau.

Alt aspect care trebuie luat în considerare este acela al aspirației spre un anumit status social. S-a constatat că într-o mare proporție căsătoriile mixte cu parteneri din altă localitate au și o motivație socio-profesională, unul din parteneri aspira spre statutul social al celuilalt. O importantă constrângere sau, din contră, o determinare puternică în calea realizării unei familii mixte inter-confesionale vine din partea familiei tinerilor. Numeroase sunt cazurile când părinții s-au opus cu desăvârșire realizării unei căsătorii de acest gen. Băieții erau privați de dreptul de moștenire, apoi există noțiunea de „fată imorală” în ochii comunității și de aici presiunea ce se exercită asupra familiei și apoi aceasta asupra tinerilor. Nu în ultimul rând, necesitatea de a face parte dintr-o familie comună cu părinții îi face pe tineri să respecte deciziile care li se impuneau. A te separa de familie, a-ți „ridica satul în cap” însemna un lucru grav în condițiile în care oamenii erau nevoiți să se sprijine reciproc.

Cum am amintit deja, o puternică presiune în calea realizării unei căsătorii mixte vine din partea bisericii. Ambele parohii din care provin tinerii trebuiesc consultate. Pentru a se putea oficia cununia religioasă era nevoie de obținerea unei dispense de logodnă de la protopopiat (aceste dispense veneau cu întârzieri de săptămâni sau chiar luni, existau situații când căsătoriile nu erau acceptate, deci dispensa nu va fi dată niciodată). Dispensa trebuia plătită, suma era destul de mare așa încât foarte mulți tineri nu își permiteau să o plătească, acest impediment era rezolvat de către mulți prin căsătoria clandestină, „sălbatică”⁶⁰. Se dorea însă limitarea acestui fenomen, statul, dar și biserica, luând măsuri în acest sens.

Mentalitatea socială la nivelul comunității, familiei, bisericii sau școlii nu se accepta, și nu se vroia, deranjată de niciun fel de factori perturbatori. Românii (și greco-catolicii prin urmare), în general agricultori, erau legați de pământ în sensul că mobilitatea acestora era foarte mică. Satele românești, dar nu numai, erau societăți închise. Sunt păstrate aici toate normele vieții tradiționale. Obiceiurile rămân intacte. Putem spune cu certitudine însă că această „barieră” păstrează etnia română, școala și biserica sa.

⁵⁹ La Suncuiușul de Beiuș în perioada 1856-1910, din 90 de căsătorii în care sunt aduși parteneri din altă localitate doar 17 sunt mixte (A.N-D.J. BH, *Colecția Registrelor de Stare Civilă*, dos. 1197, f. 25-33; 1200, f. 1-14). La Vadu Crișului, între 1860-1880, din cele 102 căsătorii ce implică parteneri din alte localități doar 3 au fost căsătorii mixte (*Ibidem*, dos. 1381, f. 162-176; 1382, f. 41-51). În aceeași perioadă, la Tarcea, din cele 77 căsătorii, doar 5 căsătorii au fost mixte inter-confesional (*Ibidem*, dos. 1221, f. 35-44). Exemplele pot continua.

⁶⁰ Sorina Paula Bolovan, Sorina Paula Bolovan, *Familia în satul românesc din Transilvania. A doua jumătate a secolului al XIX-lea și începutul secolului XX*, Centrul de Studii Transilvane, Fundația Culturală Română, Cluj-Napoca, 1999, p. 71; p. 85